

WAGNER'S MASTERSINGER. HITLER'S SIEGRIED

The life and times of Max Lorenz

Een film van Eric Schulz en Claus Wischmann

Met Dietrich Fischer-Dieskau, Klaus Geitel, Walter Hermann, Waldemar Kment, René Kollo, Lieselott Tietjen, Michael Wessolowski, Hilde Zadek

EURO ARTS DVD 2056928

Bonus CD : Fragmenten Siegfried uit Buenos Aires, 1938

MEPHISTO FOREVER

door Jos Hermans

“Ik heb het nooit kunnen verdragen wanneer er iemand zong en de rol niet scheen te begrijpen. Mij kon het niet schelen of een toon mooi of lelijk was, hoofdzaak was de expressie”

Max Lorenz

Misdaad was maar op één manier vergeeflijk in de ogen van Adolf Hitler en dat was wanneer ze door een kunstenaar was begaan. Alleen de nabijheid van kunstenaars kon hem het gevoel geven er zelf één te zijn en het trauma van zijn mislukte carrière als kunstschilder doen vergeten. Een door hem bewonderde kunstenaar wist zich verzekerd van zijn protectie. Max Lorenz' misdaad was dat hij homoseksueel was en tegelijkertijd ook nog eens getrouwd met een joodse. Na de oorlog zou het zijn misdaad zijn dat hij 12 jaar lang de stertenor van het Derde Rijk was geweest.

Maar was Max Lorenz Hitlers favoriete Siegfried? Daar heb ik geen aanwijzingen voor kunnen vinden. De documentaire zelf levert er ook geen, zodat de makers hun film van een hoogst ongelukkige titel hebben voorzien. Niet Hitler maar Heinz Tietjen haalt Lorenz naar Bayreuth waar hij in 1933 meteen Parsifal, Stolzing en de beide Siegfrieds voor zijn rekening neemt, iets wat vandaag ondenkbaar is. Tot 1945 zingt hij daar alle grote tenorpartijen met uitzondering van Tannhäuser. Het waren dagen van hoogconjunctuur voor Bayreuth en Lorenz was niet enkel de favoriet van Hitler maar de favoriet van iedereen!

Over bijzondere sympathie van Lorenz voor de nazi-partij is mij niets bekend, althans ik heb niets kunnen vinden dat daarop wijst. Integendeel, het is duidelijk dat hij grote persoonlijke risico's heeft gelopen. Een eerste maal in 1937 wanneer hij door de nazi's wordt betrappt als homoseksueel en zijn job in Bayreuth op de helling komt te staan. Voor Hitler is hij nu plots “untragbar” geworden. Winifred Wagner springt voor hem in de bres en verklaart haar festival onmogelijk zonder Lorenz. Dat was lichtelijk overdreven, ze moest weten met welke tenoren Bayreuth het vandaag moet rooien maar het was een argument waar Hitler voor zwichtte. Het bewijst mijns inziens ook dat Hitler Lorenz zelf niet zo onmisbaar vond.

Mettertijd werd het huwelijk van Max en Lotte Lorenz een doorn in het oog van de partij. Hitler verzocht hem zijn vrouw naar het buitenland te sturen hetgeen hij weigerde. Meer nog, in Bayreuth stond hij erop dat zijn vrouw steeds bij hem was als hij zich in het openbaar naar het restaurant begaf hetgeen de partij als een provocatie aanvoelde. Toen Lorenz in november 1941 de zelfmoord vernam van het echtpaar Gottschalk, dat in een gelijkaardige situatie verkeerde en toch een oproepbevel voor het kamp van Terezin had ontvangen, werd hij zo woedend dat hij zijn volgende Tristan afzegde waarbij Hitler aanwezig zou zijn. Later zal de SS tijdens zijn afwezigheid zijn vrouw en schoonmoeder komen ophalen maar Lotte weet zich te redden met een telefoontje naar de kringen van Hermann Göring. Vanaf 21 maart 1943 heeft het echtpaar Lorenz de schriftelijke bevestiging op zak van de persoonlijke bescherming van Göring hetgeen hen probleemloos doorheen de laatste jaren van de oorlog loodst.

Kan je zo'n man op morele gronden veroordelen omdat hij jarenlang een schitterend klankbord bij de soundtrack voor het Derde Rijk is geweest? De man had meer moed in zijn pink dan de meesten van ons in hun hele lijf en volgens getuigen zou hij ook collega's in zijn naaste omgeving hebben geholpen. Na de oorlog is Lorenz niets meer dan een nazi-zanger. Vanaf nu regeert immers de hypocrisie van het politiek correcte denken. In Neubayreuth, dat het oorlogspuin tracht te ruimen, komt hij nog slechts tweemaal aan de bak. Zijn allerlaatste optreden geeft hij aan de Weense Staatopera in 1962. Hij krijgt er niet eens een ruiker bloemen aangeboden. Op de terugweg naar huis moet hij volgens getuigen bitter hebben geweest. De man die jarenlang op het podium als Siegfried ontelbare keren een mes in de rug had gekregen kon nu eens ervaren hoe dat in het écht aanvoelde.

De finale conclusie waarmee bevoorrechte ooggetuigen als Dietrich Fischer-Dieskau, Waldemar Kment, René Kollo en Hilde Zaked Lorenz beschrijven is weinig minder als een ronkende hagiografie. Tenzij de gebruikte superlatieven allemaal waar zijn, natuurlijk. Het volstaat twee korte fragmenten "*Erstehe hohe Roma, neu*" uit Rienzi en "*Brünnhilde, heilige Braut*" uit *Götterdämmerung* te beluisteren om onmiddellijk te beseffen dat een zanger van dit kaliber reeds lang van ons toneel is verdwenen. Deze stem is écht "heldisch", zeer open, zeer zinnelijk met een enorme slagkracht en expressie. Hij kan de stem terugnemen naar een innig pianissimo en mezzo voce zingen met de welsprekendheid van een forse liedzanger. Dit alles met een perfecte dictie. Je vraagt je af hoe dit in het echt moet geklonken hebben. Allicht fenomenaal!

In de Angelsaksische wereld is nauwelijks aandacht besteed aan Max Lorenz wat deels te verklaren is doordat hij zijn beste jaren in Hitler-Duitsland heeft doorgebracht maar nog meer door de hogergeciteerde naoorlogse hypocrisie. Zelfs in Duitsland lijkt hierover verdeeldheid te bestaan. Jürgen Kesting, die iets te gemakkelijk op de knieën gaat voor de veel saaiere Lauritz Melchior (een zanger zonder nazi-associatie die Bayreuth verliet in 1931) besteedt slechts twee pagina aan hem in zijn boek "Die Grosse Sänger". Samen met John Steane verwijt hij Lorenz een overdreven nadruk op het expressieve hetgeen tot een soort ongeoorloofd maniërisme zou hebben geleid. Daar ben ik het niet mee eens. De expressieve vrijheden die Lorenz zich veroorlooft zijn nooit overdreven, althans

niet in de hieronder vermelde opname, ze zijn zelfs geringer dan die van een Jon Vickers. Authentieke expressie is Lorenz' handelsmerk. Het maakt zijn voordracht boeiend en doet hem vandaag zeer modern klinken, zeker in vergelijking met de hopeloos verouderde rethoriek van Melchior.

Jens Malte Fischer heeft het betere paar oren en meent in zijn boekje "Grosse Stimmen" dat Lorenz samen met Germaine Lubin en Victor de Sabata in 1939 in Bayreuth wellicht zijn hoogtepunt heeft beleefd als Tristan. Ook Hitler is verrukt uit deze voorstelling gekomen maar dat was dan vooral te wijten aan Lubin die hij meteen in haar kleedkamer als "Verführerin" ging complimenteren. Een opname van deze Tristan zou volgens Fischer een sensatie kunnen zijn. Die is er jammergenoeg (nog) niet.

Het beste alternatief daarvoor is de Tristan uit Berlijn van 1943 onder Robert Heger. Met Paula Buchner (Isolde), Jaro Prohaska (Kurwenal), Ludwig Hoffmann (Marke), Margarete Klose (Brangäne), uitgegeven door Myto en later door Grammfono 2000. Het is een opname die in de buurt komt van datgene wat Wagner bedoeld moet hebben toen hij aan Mathilde Wesendonck schreef dat volkomen gelukke uitvoeringen de mensen gek zou maken. Lorenz' doorleefde voordracht trekt je aan de haren in het stuk binnen. Het luisteren naar deze opname kan ik niet aanraden. Het zou immers kunnen dat u daarna nog weinig plezier zult beleven in onze theaters.

De bonus CD met live-fragmenten uit Siegfried (Buenos Aires, 1938) is dermate slecht van kwaliteit dat er niks zinnig over valt te vertellen.